

LES FALLES DE TORRENT: XICOTETA HISTORIA

Per Vicent Beguer i Esteve

Cronista Oficial de Torrent

Una xicoteta historia de les falles torrentines, hui per hui, podem fer-la no molt llarga. Tampoc curta. Per això, de les «falles estrictes» -cadafal fet ab figures de cartó i fusta i breu argument- podem parlar des del primer quart del segle XX. El segle XIX el tenim un poc tèrbol per falta de dades ben documentades. Altra qüestió és la de conèixer algun succeït ocorrit en el dit segle; prou, de moment, per donar la xicoteta relació que llegireu.

ELS «PALLASSOS»

«Parella d'home i dona, que s'omplien de palla -entre la que s'amaguen alguns coets-; una careta de cartó -de les usades per Carnaval-; sabates usades; un velet o mantellina i bolso, pa ella; gorra, barret o copalta -segons anara en brusa, xaqueta o frac-, mocador de xulo, bufanda o xal, per ell; coet com a cigar o puro en la boca i altre en les mans, fetes d'uns guants blancs o negres, plens de palla» (1).

Se penjaven d'una maroma, extesa de balcó a balcó, o de finestra a finestra, situades en front una d'atra, quasi sempre prop d'algun cantó, que apareixien el dia de Sant Josep. Prop de los nou de la nit, els feixos de sarments que s'havien anat apilant per tot lo dia, i que en moltes ocasions aplegaven fins quasi el genoll del «pallasso», se lis pegava foc. I era un bon rato de gorja, veent les contorsions dels «pallassos» i les rialles i comentaris de la gent mirant. Hi havia la costum, els xics joves fonamentalment, de botar les flames i la braserada, mentres dansaven voltant la foguera. I fins que quedava un montó de cendra, la gorja seguia. I els comentaris de lo que els «pallassos» volien criticar, les contorsions de la crema, els bots més arriscats i els més xicotets succeïts, feien que la gent del veïnat tornara, cadascú a sa casa, plens d'alegria.

I és que no podem oblidar que nostres antecessors, des de fa segles, li han rendit cult al foc i a la pólvora. Elements purificadors que han representat l'afany del torrentí per tirar fora, cremar, allò que en certa mida no ha agradat; o fer soroll disparant jocs d'artifici o senzills coets. Les costums més típiques nostres -«entrà de la flor», «coetà de Glòria», «Carxofa», «Encontre Glorjós», festes de carrer, processons, nit d'albaes i rallà de parets, etc.- sempre tenen l'aulor i el l'emor de la pólvora. I els «pallassos» no podiem ser excepció. I les falles havien de tindre tot el caliu que els homens de les terres valencians li donen.

Si mirem el lloc on penjaven «pallassos» -carrer de Sant Francesc, Tarongeta, Ganao (Sants Patronos), placeta de Sant Roc, Alcàsser, Pila (Pare Méndez), la Plaça- vorem com hui se planten falles. Lo que vol dir que nostres arrels estan ben clars.

UNA FALLA

Els «pallassos» seguien «penjant-se». I un home bo, en Miquel Mora Muñoz (2), va plantar en 1928 una falla en el carrer del Pi (Cambrils i hui Verge de l'Olivar); va escriure el «llibret» i un programa molt apanyat. Una llauradora, dos hòmens comentant la premsa i un tercer home tocant un violó, eren els «ninots». La gent del veïnat -i mes llocs del poble- se va divertir molt.

Per això, l'any següent -1929- atres veïns varen fer talla. El títol, «El qui se junta amb coixo...». I com diu Miquelet Mora en molta gràcia (3) –els «ninots» eren «un coixo en una cama més llarga que l'altra, el cap gros llegint el setmanari "La Traca" i un "agüelo" botonant-se la bragueta»-, en el veïnat hi havia un coixo, un progressista i un agüelo algo vert -o lis pareixia-. A les deu del matí, els que se creien al·ludits trencaren el cadafal i la talla no se va cremar, ja que no quedaren d'ella ni papers.

LA DÈCADA DELS QUARANTA

Les talles sempre han seguit crítica de veïnat. I Torrent era tot un veïnat. Hi hagué una falla en la Plaça que tractava de los noces d'un vell, viudo, i una xica jove. I va anar a la cabalgata del ninot, en València. Una colla de xics i hòmens, ab peluques de xiquet, pitets i pantalons curts, tocaven esquellots. L'agüelo, -vestit al consonant, representat per Josep Costa Morena- i la xica -per Carme Costa Morena-, vestida de blanc, varen ser la millor comparsa de la dita cabalgata del ninot. La comparsa se va vestir en els baixos de «Casa Cogollos» -carrer de Sant Vicent, en València-, on treballava un taller d'excepció: Josep Maria Ferris Silla.

L'any 1944, una falla molt apanyada va plantar la Plaça del Cabdill. L'artista, Paco Puig Vilanova (Paquito el Pintor); la Fallera Major, Empar Miquel Marín, i l'argument, un llaurador fent lloança del ball valencià i de les idees falleres, i un senyoret «Don Vicente», criticant, en to de suficiència, lo que deja el llaurador. I els dos, en ple acord, ficaven en molt mal lloc a l' Ajuntament per consentir la céquia-llavaor-femer que pel carrer de Gómez Ferrer, girant pel matadero (hui carrer de la Purificació), aplegava al molí del Raval. La petició era, sense alternativa de cap mena, que se tapara la céquia. El llibret, llegint-lo ara, dona una imatge molt real -i nostàlgica per als qui conegueren allò- del que era el poble de Torrent.

L'any 1948 i 1949 també hi hagueren falles. La talla de 1949 de la Plaça criticava els nombrosos projectes que oficial i particularment se venien fent des de molts anys darrere en nostre poble, sense que aplegaren a rams de beneir.

La Fallera Major va ser Emparito Mora Mora; l'artista faller, Paco Puig, i l'autor del llibret, Pasqual Romero. També feren falla infantil. I ja des d'entonces, quan s'ha fet falla, s'han plantat «falles infantils».

LA DÈCADA DELS CINQUANTA

Les festes falleres s'afiancen. Uns anys se planten i atres anys no. I en 1954 el barri de l'Ermita fa una bona falla. Lloc on queda plantà: la «Venta Blanca», i president, Josep Peris. Crítica la «Ioteria del Niño»; va conseguir un premi en València. No debades l'autor era el bon artista taller i millor escultor Vicent Pallardó Latorre! Va fer la presentació Pasqual Romero, i de mantenidor, el qui escriu.

I com si la dita crítica tinguera iman, en el sorteig de la loteria del mes de maig de 1954, dos series del 40.350 -3.000.000 de pessetes- del tercer premi varen caure en la Falla Dominical.

L'any 1955 varen fer falla les comissions del «Poble Nou», Avinguda, Plaça, Ermita i Sant Roc. La Venta Blanca fon el lloc de la falla de l'Ermita i sols feren la cabalgata del ninot: Avinguda, Plaça i Sant Roc.

Les cinc comissions de l'any anterior feren la festa l'any 1956 i participaren totes en la cabalgata del ninot. L'operació «kilo» -donatiu en diners, tabac, menjar i llepolies-

va tindre un contingut molt valuós per als vellets de l'Asil, com als més necessitats de cadascuna de les barriades. La d'actes que començaven i tenien lloc en les falles portaven a demanar una organització per a fer-ho conjuntament. Per això l'any següent, 1957, va nàixer la Junta Local Fallera, presidida per Ricard Fernández Roig. Sis falles se varen plantar. La de la Plaça de Toledo, per primera vegada. Hi hagueren molts aldarulls; per qüestió del ball se varen tombar falles, va intervenir la torça pública; Govern Civil va sancionar algun faller, entre ells el president de la Junta Local, encara que ab motiu dels escrits de recurs presentats i l'entrevista del president ab el Governador, les sancions y multes se varen condonar. A l'any següent i fins 1968 no tornaren a fer-se falles en Torrent.

FALLES DE NOU

El temps va dur les coses al solc. I l'any 1968 varen plantar falla la Plaça del Cabdill -president, Pepe Roig Alegre- i el carrer Àngel de l'Alcàsser -president, Josep Medina-. La Fallera Major de la Plaça va ser Elvira Iborra Daries, actuant en la presentació el poeta torrentí Josep Rodríguez (Pep de Tiroi), en el Saló Parroquial. L'acte de la Falla «Àngel de l'Alcàsser» va tindre lloc en Monte-Sió, proclamant-se Fallera Major a Mari Àngels Roig Bibiloni, i mantenidor, Vicent Beguer.

L'arbre havia rebrotat. I com el poble va tindre molta animació, l'any següent varen ser onze les falles i l' Ajuntament va editar un programa molt senzill dels actes generals, fet per la Junta Local Fallera, que presidia Pasqual Chuan Benlloch. Hi hagué en dit any -1969- cabalgata del ninot, ofrenda de flor a la Verge, nit de foc, revista d'humor per Àngel Villena i varen acudir a la bendició del monument que es va inaugurar a honra del fundador dels Terciari capuchins, Pare Lluís Amigó. Ah!, també, operació «kilo».

L'any 1970 varen ser dotze les falles plantades. Se varen millorar els actes conjunts de l'any anterior. Se va consolidar la Junta Local Fallera i totes les falles acudiren a la rotulació del nou carrer del gran músic torrentí Josep Andreu Navarro, ròtul que va pagar -i regalar- la Falla de Sant Roc.

PRIMERA FALLERA MAJOR

L'any 1971 fou important. Se palpava en l'ambient; ja funcionant prou bé la Junta Local Fallera i tenint totes les falles esperit de col·laboració, es va proclamar Fallera Major de Torrent. I el 12 de març de 1970, fent de mantenidor el meu volgut amic Tomàs Martínez Sotos, se va proclamar Fallera Major de Torrent a Mari-Carme Fernández Cubes, en el cine Montecarlo. Se va crear l'emblema «Torre» en 1971, en las categories d'or, plata y coure, per a premiar les actuacions dels hòmens que, per qualsevol circumstància, se distingixquen pel seu amor a les falles i haver treballat per elles. President de la Junta Local Fallera, Pasqual Chuan Benlloch.

L'any 1972 varen participar onze falles en la festa. Fallera Major, Purín Mora Alandí, i mantenidor, el president de la Junta Central Fallera de València, en Francesc Alarcó Alarcó. Va tindre més calor el traslado de la imatge de la Maredeu dels Desemparats des de l'església del Bon Consell a la parròquia de l' Assumpció, per la Falla de la Cotxera, acompanyada de la resta de fallers i la Fallera Major.

LA REVISTA «EL GRANERER»

Va ser l'aconteixement més valuós, per a mi, de les falles torrentines en 1973. Bé

estaven els programes d'actes generals, els llibrets que moltes falles -per no dir totes- ofertaven al poble, i la constant superació de la festa, ben cuidada tot -i millorat- per la Junta Local, que presidia Vicent Miquel Ferrandis, i l'ajuda imprescindible de tots els fallers. Faltava un exponent que anara tots els anys deixant constància de nostres festes. Me varen ajudar Vicent Pallardó Latorre, en la portada; els amics Paco Torrent i Pasqual Romero, en versos al·lusius, i Pep Ibàñez Clemente, en la seua dedicació plena, ajudat per Josep M.ª Alejos i Miquelet Mora. Clar és, per tots els fallers. I «El Granerer», en el carrer.

La Fallera Mayor, Maria Aurora Martínez Simó, va ser presentada en el cine Montecarlo, i el mantenidor, en Felip Llopis Planells.

La Fallera Major de 1974, Maria Assumpció Cubes Segura, va presidir la Cort d'Honor, integrada per les falleres Majors de les tretze falles -Sant Gregori féu acte de presència (4)-, actuant com a mantenidor en Vicent Giner Boira. Era president de la Junta Local Josep Roig Alegre.

NOVES FALLES

Des de 1974 fins hui, tots els anys han engrossat les files falleres noves comissions. L'any 1975, la Fallera Major, Empar Femenia Gil, era proclamada el 7 de març, també en el cine Montecarlo; el mantenidor, en Miquel Sorribes Santamaria, amic de molts torrentins. Tretze falles i la del Barri del Carme, de Picanya, vinculant una vegada més a la volguda Picanya en festes que honren les dos poblacions.

Rosa Maria Ros Mora, Fallera Major de l'any 1976, fou proclamada en el mateix local que les anteriors. El malaguanyat y volgut humorista Àngel Villena Garcia (5), vicepresident de la Junta Central de València, va ser l'original y eloqüent mantenidor. Des de l'Ajuntament se va fer la «crida» nit del 8 de març i s'inagurà la I Exposició del Ninot, en una sala de la renovada Torre. Una falla més, la del carrer «Benemèrita Guàrdia Civil», se va incorporar a les festes de Sant Josep.

L'any 1977, nova falla: la del carrer «Nicolàs Andreu i voltants». Fallera Major, Emilia Esteve Canet, i mantenidor, n'Albert Jarabo Payà. La crida tingué lloc el dissabte dia 5 de març. «El Cant de l'Estoreta» i els I Jocs Florals de Torrent s'integraven en la festa. L'ànima de la festa era ja el secretari de la Junta Local, n'Artur Boix Miquel.

Les barriades del «Chenillet» i «carrer de Zaragoza i voltants» integraren dos noves comissions; en 1978, la Fallera Major, proclamada el 3 de març a les 10'45 de la nit, en el cine Montecarlo. Maria Pilar Puig Ramos, va tindre com a mantenidor al quasi-torrentí (6) n'Àngel Asunción Rubio, i president de la Junta Local, n'Amador Vago Durá.

I l'any 1979 -últim d'esta crònica- la Junta Local la va presidir l'alcalde, en Vicent Sòria Planells, per dimissió d'Amador Yago, ja que havien eleccions a la vista. La secretaria la va ocupar Salvador Campos Celda les falles eren: Plaça del Cabdill, Àngel de l'Alcàsser, Antonio Pardo, Avinguda dels Màrtirs, Poble Nou, Sedaví, Toledo, Ramón i Cajal, Sants Patrons, Sant Roc, Cotxera, Padre Méndez, Benemèrita Guardia Civil, Nicolàs Andreu, Chenillet, Zaragoza, Sant Amador i Espartero -acompanyades per la del Barri del Carme, de Picanya-. La Fallera Major, Rosa Ascensió Bartual Portero, va tindre com a mantenidor a en Vicent J. Úbeda Úbeda, el 2 de març de 1979, divendres, a les onze de la nit.

FINAL

Enguany, 1980, ja voren lo que conta «El Granerer» i els llibrets de les comissions.

Acabe recordant a uns hòmens que han fet, cadascú a la seua manera molt per les falles. Tots han mort. Parle de Pasqual Chuan, Pasqual Romero, Pepín Roig i Pasqual Alejos. Hi ha atres fallers tan destacats a més que els nombrats. Perdoneu-me per no citar-ne més. Per a tots, jo demane una oració. I per a les falles, que seguixquen com sempre, danant fruits i torrentinisme, de valencians conscients. Perquè les falles, havem de convindre, han donat al poble algo més que alegria: germanor. I per les falles els torrentins, de naturalesa o d'opció, se senten més vinculats, més lluitadors, més valencians. Que a la postre és, vertaderament, lo que importa.

Amunt Torrent i les seues falles!

(1) Vid. *Apunts per a la historia de les falles en Torrent*, per MIK (Miguel Mora Lerma), en el núm. II d'«El Granerer», any 1974. El que millor s'ha ocupat d'escriure sobre la història dels antecedents fallers, fins hui, és l'amic Miquelet Mora. El qui tinga curiositat ha de vore tots «El Granerer» publicats i la bona tasca de Miquelet.

(2) Era pintor, escriptor, lector infatigable. Va ser alcalde de Torrent. I és una llàstima no vore publicades una selecció de la seua obra en vers. Va rescatar la monumental «Creu de Pere Mora», en plena guerra civil.

(3) Vid. Miquel Mora en *Apunts per a la historia de les falles en Torrent*, núm. 6 d'«El Granerer», any 1978.

(4) L'any anterior, 1973 varen fer una falleta molt apanyada. Criticaven la falta de comunicació -autobús-, la falta de telèfon, la poca o ninguna Ilum en el trajecte des del poble, l'ermiteta i el barri. Vaig tindre l'honra d'estar present en la festeta de presentació de la Fallera i vaig dir unes paraules, com alcalde i Faller d'honor.

(5) En Torrent s'havia creat una Secció Cultural en el Cercle Catòlic, que presidia Vicent Ortí Planells. Villena sempre estava actuant en la secció d'humor i els «Caricaturals» tenien fama nacional. Va morir d'accident d'automòbil el mateix any de ser mantenidor en Torrent.

(6) És secretari de la Federació Valenciana de Bandas de Música. Fill de torrentí, que tocava en la Banda de la Figa. Per Torrent està sempre disposat a tot. Es nadiu de Quart de Poblet, on viu.

Article publicat a *El Granerer* Revista de la Junta Local Fallera de Torrent, 1980.